

Галина Довгань

кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри основ права України
Львівського національного університету імені Івана Франка,
старша наукова співробітниця Львівської лабораторії
прав людини та громадянина
Науково-дослідного інституту державного будівництва
та місцевого самоврядування НАПрН України
(Львів, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2662-3076>
halyna_dovhan@o2.pl

УДК 342 (438) (061.1 ЄС)

ДОКТРИНА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ (ПОЗИЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ СУДІВ ОКРЕМИХ ДЕРЖАВ – ЧЛЕНІВ ЄС)

Анотація. Сприйняття доктрини верховенства права Європейського Союзу (ЄС) у державах-членах не є однаковим. Співіснування правової системи ЄС і національної правової системи на практиці зумовлює виникнення численних правових колізій. Серед іншого, це стосується співвідношення різних правових актів ЄС та національного законодавства.

Тоді як Європейський Суд Справедливості послідовно розвиває доктрину верховенства права ЄС, конституційні та верховні суди багатьох держав – членів ЄС відстоюють верховенство конституції у національному правопорядку. Це зумовлює потенційний конфлікт між Європейським Судом Справедливості та конституційними судами.

Метою статті є аналіз позицій окремих конституційних судів держав – членів ЄС щодо сприйняття на національному рівні доктрини верховенства права ЄС. Основні положення рішень деяких конституційних судів наведено в авторському перекладі з англійської та польської мов.

Європейський Суд Справедливості дотримується моністичної концепції співвідношення права ЄС та права держав – членів ЄС. Його позиція є однозначною: абсолютний пріоритет права ЄС над усіма без винятку національними нормами для забезпечення єдності та ефективності права ЄС. Такий підхід зумовив навіть необхідність внесення змін до деяких конституцій держав – членів ЄС.

Прагнучи забезпечити верховенство конституції у національному правопорядку, все більше конституційних судів встановлюють межі дії права ЄС. У такий спосіб вони демонструють те, що у національному аспекті доктрина верховенства права ЄС має обмежений характер: право ЄС не має пріоритету щодо всіх джерел національного права. До меж дії права ЄС у національному правопорядку більшість конституційних судів відносять: права людини, компетенцію ЄС (*ultra vires review*) і конституційну ідентичність держави.

Групу національних судів, які послідовно дотримуються позиції про обмежений обсяг верховенства права ЄС, очолює Федеральний Конституційний Суд Федеративної Республіки Німеччина, який є найбільшим опонентом Європейського Суду Справедливості щодо тлумачення доктрини верховенства права ЄС.

Більшість конституційних судів, на відміну від Європейського Суду Справедливості, основу для доктрини верховенства права ЄС вбачають у положеннях національних конституцій, які дозволяють передачу частини компетенції органів державної влади на наднаціональний рівень, а не у положеннях установчих договорів ЄС.

Ключові слова: верховенство права Європейського Союзу; конституційна ідентичність; Європейський Суд Справедливості; верховенство конституції; Конституційний Трибунал Республіки Польща.

Сприйняття доктрини верховенства права Європейського Союзу (далі – ЄС) у державах-членах не є однаковим. Співіснування правової системи ЄС та національної правової системи на практиці зумовлює виникнення численних правових колізій. Серед іншого, це стосується співвідношення різних правових актів ЄС та національного законодавства.

Тоді як Європейський Суд Справедливості послідовно розвиває доктрину верховенства права ЄС, конституційні та верховні суди багатьох держав – членів ЄС відстоюють верховенство конституції у національному правопорядку. Це зумовлює потенційний конфлікт між Європейським Судом Справедливості та конституційними судами.

З огляду на положення Угоди про асоціацію між Україною з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони¹, доцільним видається вивчення досвіду держав – членів ЄС, які вже напрацювали певну базу можливих розв'язань тих колізій, які виникають у кожній державі, в якій діє *acquis communautaire*.

Метою дослідження є аналіз позицій окремих конституційних судів держав – членів ЄС щодо сприйняття на національному рівні доктрини верховенства права ЄС.

Європейський Суд Справедливості дотримується моністичної концепції співвідношення права ЄС та права держав-членів ЄС. Розвиваючи у своїй практиці принцип верховенства права ЄС, він послідовно відстоює його абсолютний характер – пріоритет щодо всіх правових норм національного права. Незважаючи на те, що з моменту ухвалення ключових рішень у справах *Van Gend & Loos* та *Costa v. ENEL* минуло понад

¹ Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007 <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT>> (accessed: 11.08.2019).

Галина Довгань

50 років, утім, Європейський Суд Справедливості у своїх рішеннях продовжує наголошувати на необхідності дотримання принципу верховенства права ЄС. Наприклад, у рішенні у справі *Krzysztof Filipiak v. Dyrektor Izby Skarbowej w Poznaniu* (2009 р.) зазначено:

Згідно з усталеною судовою практикою національний суд, який повинен у межах своєї компетенції застосовувати положення права ЄС, зобов'язаний забезпечити їхню дію. У разі необхідності він із власної ініціативи повинен не застосовувати будь-яку норму національного законодавства, яка йому суперечить, навіть, якщо вона була прийнята пізніше. При цьому суду не обов'язково звертатися або очікувати на попереднє усунення таких положень у законодавчому або іншому конституційному порядку².

Відповідно, позиція Європейського Суду Справедливості є однозначною: абсолютний пріоритет права ЄС над усіма без винятку національними нормами для забезпечення єдності та ефективності права ЄС. Такий підхід зумовив навіть необхідність внесення змін до деяких конституцій держав – членів ЄС. Наприклад, у рішенні у справі *Tanja Kreil v. Germany* Європейський Суд Справедливості визнав такою, що суперечить Директиві 76/207 (про принцип рівності при працевлаштуванні жінок та чоловіків) заборону, передбачену ст. 12 Основного Закону Федеративної Республіки Німеччина (далі – ФРН) про заборону жінкам займати у німецькій армії посади, які пов'язані з використанням зброї³. Внаслідок цього до Основного Закону ФРН були внесені зміни.

Складним питанням є ситуації, в яких конституційний суд та Європейський Суд Справедливості по-різному вирішують питання застосування правових норм. Наприклад, у рішенні у справі *Filipiak* Конституційний Трибунал Польщі визнав положення закону про податок із доходів фізичних осіб такими, що порушують конституційний принцип рівності та суспільної справедливості, проте відклав момент втрати законом юридичної сили. Європейський Суд Справедливості, розглядаючи преюдиційний запит Воєводського Адміністративного Суду, нагадав, що згідно з принципом верховенства права ЄС суди повинні застосовувати право ЄС та не брати до уваги норми національного законодавства, які йому суперечать⁴. Подібна ситуація була у справі *Winner Witten*, в якій Федеральний Конституційний Суд ФРН відклав втрату юридичної сили

www.pravoua.com.ua

² *Krzysztof Filipiak przeciwko Dyrektorowi Izby Skarbowej w Poznaniu*, Wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 19.11.2009 r., C-314/08 <<http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=pl&num=C-314/08>> (accessed: 11.08.2019).

³ *Tanja Kreil przeciwko Bundesrepublik Deutschland*, Wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 11.01.2000 r., C-285/98 <<http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-285/98>> (accessed: 11.08.2019).

⁴ *Krzysztof Filipiak przeciwko Dyrektorowi Izby Skarbowej w Poznaniu*, Wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 19.11.2009 r., C-314/08 <<http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=pl&num=C-314/08>> (accessed: 11.08.2019).

неконституційних положень закону про державну монополію у сфері функціонування спортивних закладів. Європейський Суд Справедливості вкотре наголосив, що недопустимим є те, що норми національного законодавства, навіть норми конституції, порушували єдність та ефективність права ЄС⁵.

Прагнути забезпечити верховенство конституції у національному правопорядку, все більше конституційних судів встановлюють межі дії права ЄС. Таким чином, вони демонструють, що у національному аспекті доктрина верховенства права ЄС має обмежений характер: право ЄС не має пріоритету щодо всіх джерел національного права.

До меж дії права ЄС у національному правопорядку більшість конституційних судів відносять: права людини, компетенцію ЄС (*ultra vires review*) та конституційну ідентичність держави.

Групу національних судів, які послідовно дотримуються позиції про обмежений обсяг верховенства права ЄС, очолює Федеральний Конституційний Суд ФРН, який є найбільшим опонентом Європейського Суду Справедливості щодо тлумачення доктрини верховенства права ЄС. Поширеною є його теза про те, що 'в умовах дії Лісабонського договору ЄС залишається союзом суверенних держав, а не федерацією. Держави-члени зберігають свою суверенність та є "господарями договорів"⁶. Цю позицію підтримує все більше конституційних і верховних судів держав – членів ЄС. Вони, на відміну від Європейського Суду Справедливості, основу для доктрини верховенства права ЄС вбачають у положеннях національних конституцій, які дозволяють передачу частини компетенції органів державної влади на наднаціональний рівень, а не у положеннях установчих договорів ЄС.

У рішенні у справі *Solange I* Федеральний Конституційний Суд ФРН зазначив, що доти, доки в ЄС не буде сформовано каталог основних прав людини, який відповідатиме переліку прав, який міститься в Основному Законі ФРН, допустимим є конституційний контроль норм права ЄС щодо відповідності їх основним правам людини, які гарантуються у ФРН⁷. Такі межі дії права ЄС були досить умовними, оскільки залежали від розвитку правової системи ЄС у сфері прав людини. Пізніше, у рішенні у справі *Wünsche Handelsgesellschaft*, відомому як *Solange II*, німецькі судді пообіцяли більше не контролювати конституційність пра-

⁵ Winner Wetten GmbH v Bürgermeisterin der Stadt Bergheim. Judgment of the Court (Grand Chamber) of the European Court of Justice of 8 September 2010, C-409/06 <<http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-409/06>> (accessed: 11.08.2019).

⁶ Wyrok BVerfG z 30.06.2009 r., 2 BvE 2/08, NJW 2009, 2267 <<https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=BVerfG&Datum=30.06.2009&Aktenzeichen=2%20BvE%202%2F08>> (accessed: 11.08.2019).

⁷ Internationale Handelsgesellschaft mbH przeciwko Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, Wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 17.12.1970 r., C-11/70 <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61970CJ0011>> (accessed: 11.08.2019).

вових актів ЄС, оскільки право ЄС гарантує основні права, які закріплені в Основному Законі ФРН⁸. Проте згодом німецькі судді знову продемонстрували своє небажання визнавати верховенство права ЄС. У рішенні у справі *Maastricht* було вказано, що Федеральний Конституційний Суд ФРН має право здійснювати *ultra vires* контроль джерел права ЄС, тобто чи були вони видані в межах компетенції, яка була передана державою. Було чітко вказано, що органи державної влади зобов'язані утримуватися від застосування правових актів ЄС, які суперечать німецькій конституції⁹. Таку позицію німецькі судді повторюють і в інших рішеннях.

Цікавою є позиція Конституційного Суду Італії, який загалом визнаючи принцип верховенства права ЄС, розробив доктрину контрлімітів, чітко окресливши межі дії права ЄС в Італії. Ця доктрина вперше була сформульована у рішенні у справі *Frontini*: якщо положення права ЄС вважатимуться такими, що порушують основні принципи Конституції Італії або невідчужувані права особи, то суддя має право звернутися до Конституційного Суду з клопотанням про визнання недійсними актів про ратифікацію установчих договорів ЄС¹⁰. Варто зазначити, що станом на 2018 р. Конституційний Суд Італії жодного разу не застосував цю доктрину щодо права ЄС. Але саме загроза її застосування спонукала Європейський Суд Справедливості вперше піти на поступки у трактуванні доктрини верховенства права ЄС. У рішенні у справі *Taricco* він вказав, що положення Кримінального Кодексу Італії про строки позовної давності суперечать ст. 325 Договору про функціонування ЄС, оскільки перешкоджають захисту фінансових інтересів ЄС, тому суддям слід утриматися від їхнього застосування¹¹. Конституційний Суд Італії у преюдиційному запиті у справі *M.A.S., M.B.* зазначив, що рішення Європейського Суду Справедливості у справі *Taricco* порушує як конституційну ідентичність Італії, так і права обвинувачених (тоді як італійське законодавство гарантує вищий рівень захисту їхніх прав). Італійські судді запропонували Європейському Суду Справедливості переглянути свою позицію, інакше вони застосують доктрину контрлімітів. Під загрозою виникнення відкритого конфлікту з Конституційними Судом Італії Європейський Суд Справедливості у рішенні у справі *M.A.S., M.B.* зазначив, що допускається застосування національних правил щодо порядку обчислення строків позовної давності в Італії. Європейський Суд Спра-

⁸ Wyrok BVerfGE z 22.10.1986 r., 73/339, NJW 1987, 577 <<https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechu ng?Gericht=BVerfG&Datum=22.10.1986&Aktenzeichen=2%20BvR%20197%2F83>> (accessed: 11.08.2019).

⁹ Wyrok BVerfGE 89, 155 (1993) <<http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv089214.html>> (accessed: 11.08.2019).

¹⁰ Judgement of Italian Constitutional Court no. 183 of 1973 (Frontini v. Ministro delle Finanze) <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61996CJ0231>> (accessed: 11.08.2019).

¹¹ Taricco i in., Wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 08.09.2015 r., C-105/14 <<http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-105/14>> (accessed: 11.08.2019).

ведливості аргументував зміну свого попереднього рішення тим, що такі правила в Італії відносяться до принципу законності, який є конституційною традицією усіх держав-членів, а тому йому слід надати перевагу порівняно з необхідністю захисту фінансових інтересів ЄС¹². Отже, на основі цього рішення можна стверджувати, що відбулася очевидна зміна у підході Європейського Суду Справедливості щодо абсолютного верховенства права ЄС. Хоча, на нашу думку, рішення у справі *M.A.S., M.B.* не містить чітких вказівок для суддів, наслідком чого може бути ситуація, коли судді будуть діяти по-різному за однакових обставин. Це рішення можна охарактеризувати як “палку з двома кінцями”¹³.

У Польщі Конституційний Трибунал наголосив на непорушності принципу верховенства Конституції:

Модель європейського права створила нову ситуацію, коли одночасно функціонують автономні правові порядки. Їх взаємний вплив не може бути описаний повною мірою за допомогою традиційних концепцій монізму та дуалізму <...>. Конституція залишається найвищим правом Республіки Польща щодо всіх міжнародних договорів, які є для неї обов’язковими¹⁴.

Необхідно зазначити, що Конституційний Трибунал виділив три варіанти виходу з ситуації, коли неможливо вирішити колізію між правом ЄС та Конституцією за допомогою “прихильного для права ЄС” тлумачення. Це зміна Конституції, зміна правового регулювання на рівні ЄС та прийняття рішення про вихід із ЄС. Судді окреслили межі дії принципу верховенства права ЄС у національному правопорядку Польщі. Ними є норми, які формують конституційну ідентичність держави: по-перше, це конституційні норми у сфері прав та свобод людини; по-друге, це сфера компетенції органів державної влади, яка не була передана на рівень ЄС¹⁵.

Розглядаючи у 2010 р. справу про конституційність Лісабонського договору, Конституційний Трибунал зазначив, що передача компетенції органів державної влади Польщі наднаціональним органам ЄС не є підставою для надання їм повноважень до видання правових актів, які суперечать Конституції. Судді повторно наголосили, що Конституція має вищу юридичну силу щодо всіх міжнародних договорів, які є обов’язко-

¹² *M.A.S., M.B.*, Wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 05.12.2017 r., C-42/17 <<http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-42/17>> (accessed: 11.08.2019).

¹³ Halyna Dovhaň, ‘Tożsamość konstytucyjna w *acquis constitutionnel* Sądu Konstytucyjnego Republiki Włoskiej: sprawa Taricco’ [2018] 7(154) Europejski Przegląd Sądowy 11.

¹⁴ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2005 r. <<http://trybunal.gov.pl/sprawy-w-trybunale/katalog/>> (accessed: 11.08.2019).

¹⁵ *Ibid.*

Галина Довгань

вими для Польщі. На їхню думку, проблема збереження верховенства конституції в умовах євроінтеграції рівноцінна проблемі збереження державного суверенітету. Держави – члени ЄС зберігають свій суверенітет з огляду на те, що конституції, які є виразом державного суверенітету, зберігають своє значення¹⁶.

Частина конституційних судів не заперечує можливість наступного конституційного контролю правових актів ЄС. Хоча, згідно зі ст. 263 Договору про функціонування ЄС, лише Європейський Суд Справедливості уповноважений контролювати дійсність актів, виданих інститутами ЄС¹⁷. Це положення було деталізоване у практиці Європейського Суду Справедливості. Наприклад, у рішенні у справі *Foto-Frost* вказано, що національні суди не мають повноважень визнавати правовий акт ЄС недійсним. Це аргументовано так:

Одне з основних завдань Європейського Суду Справедливості – це забезпечення однакового застосування права ЄС національними судами. Розбіжності між судами держав-членів щодо дійсності правових актів ЄС ставитиме під загрозу єдність правового порядку ЄС та буде применшувати фундаментальну вимогу правової визначеності¹⁸.

Проте тоді як взірцем контролю для Європейського Суду Справедливості є право ЄС і міжнародне право, національні органи конституційного контролю прагнуть забезпечити верховенство конституції у національному правопорядку. Однозначної відповіді на запитання – яким чином слід діяти у разі виникнення сумнівів щодо відповідності акта вторинного права ЄС національному законодавству, і передусім конституції? – поки що немає.

У науковій літературі представлені різні правові наслідки дії принципу верховенства права ЄС у випадку конфлікту з національним законодавством. С. Мік виділяє, серед інших, такі: 1) заборона оспорювати дійсність норм права ЄС національними судами (зокрема й конституційними); 2) заборона застосування національними органами будь-яких норм національного законодавства, які суперечать праву ЄС¹⁹.

Конституційний Трибунал Польщі був першим конституційним судом в ЄС, який здійснив контроль правового акта ЄС щодо його від-

¹⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2010 r. <<http://trybunal.gov.pl/sprawy-w-trybunale/katalog>> (accessed: 11.08.2019).

¹⁷ Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007 <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT>> (accessed: 11.08.2019).

¹⁸ Foto-Frost v. Hauptzollamt Lübeck-Ost. Judgment of the European Court of Justice of 22 October 1987, Case 314/85 <http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/en> (accessed: 11.08.2019).

¹⁹ С Мік, *Europejskie prawo wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki* (2000) 552.

повідності конституції. Справа стосувалася Регламенту Ради № 44/2001 від 22 грудня 2000 р. про юрисдикцію та визнання судових рішень, а також їх виконання у цивільних та господарських справах. Для вирішення справи судді необхідно було проаналізувати, чи наділений Конституційний Трибунал повноваженнями щодо перевірки конституційності правових актів ЄС та чи можуть бути предметом конституційної скарги правові акти ЄС²⁰.

Судді зазначили, що предметом контролю може бути будь-який нормативний акт, який був підставою для прийняття остаточного рішення судом або органом адміністрації щодо прав, свобод чи обов'язків скажника, передбачених Конституцією Республіки Польща (п. 1.2). Оскільки регламент є правовим актом, який безпосередньо застосовується у державах – членах ЄС, він може бути предметом конституційної скарги. Окрім цього, з огляду на зміст ч. 1 ст. 8 Конституції Республіки Польща, вона є правовим актом вищої юридичної сили і має пріоритет щодо всіх правових актів, які діють у правопорядку Польщі, зокрема й джерел права ЄС. Беручи це до уваги, Конституційний Трибунал визнав допустимим контроль відповідності регламентів Конституції²¹.

Слід зазначити, що судді Конституційного Трибуналу у своєму рішенні наголосили на необхідності розмежування своєї компетенції та компетенції Європейського Суду Справедливості. Тоді як останній контролює відповідність актів вторинного права ЄС установчим договорам, Конституційний Трибунал контролює їх відповідність Конституції (п. 2.3). Було звернуто увагу на те, що Європейський Суд Справедливості стоїть на сторожі права ЄС, зі свого боку, Конституційний Трибунал повинен те саме робити щодо Конституції Республіки Польща (п. 2.4). На думку суддів Трибуналу, саме цей орган повинен бути судом “останнього слова” у справах, які стосуються Конституції Республіки Польща (п. 2.4)²².

Важливим питанням було визначення того, у чому саме може полягати невідповідність Конституції актів вторинного права ЄС у порядку розгляду конституційної скарги. Судді зазначили, що у скарзі повинно бути вказано, що норми вторинного права ЄС порушують конституційні права та свободи особи, закріплені у Конституції Польщі. Норми останньої у сфері прав та свобод людини визначають планку, яка не може бути ані знижена, ані піддана сумніву як наслідок дії у державі права ЄС (п. 2.9)²³.

²⁰ Г Довгань, ‘Межі дії принципу верховенства права ЄС щодо конституції: Acquis Constitutionnel Конституційного Трибуналу Польщі’ (2017) 138 Проблеми законності 202. DOI 10.21564/2414-990x.138.108326.

²¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 listopada 2011 r. <<http://trybunal.gov.pl/sprawy-w-trybunale/katalog>> (accessed: 11.08.2019).

²² Ibid.

²³ Ibid.

Галина Довгань

Слід зазначити, що результатом розгляду цієї справи було встановлення відповідності регламенту Конституції Республіки Польща.

Поки що Конституційний Суд Чехії є єдиним національним судом, який у своєму рішенні 2012 р. визнав, що акт ЄС було прийнято *ultra vires*, тобто з перевищенням повноважень. Йдеться про рішення Європейського Суду Справедливості у справі *Landtova*, в якій було вказано, що Конституційний Суд Чехії у справі про словацькі пенсії допустив пряму та опосередковану дискримінацію з огляду на національність²⁴.

Висновки. Розвиваючи у своїй практиці принцип верховенства права ЄС, Європейський Суд Справедливості послідовно відстоює його абсолютний характер – пріоритет щодо всіх правових норм національного права. На противагу цьому конституційні та верховні суди багатьох держав – членів ЄС відстоюють верховенство конституції у національному правопорядку.

Прагнучи забезпечити верховенство конституції у національному правопорядку, все більше конституційних судів встановлюють межі дії права ЄС. Таким чином вони демонструють, що у національному аспекті доктрина верховенства права ЄС має обмежений характер: право ЄС не має пріоритету щодо всіх джерел національного права. До меж дії права ЄС у національному правопорядку більшість конституційних судів відносять: права людини, компетенцію ЄС (*ultra vires review*) і конституційну ідентичність держави.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Mik C, *Europejskie prawo wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki* (2000) (in Polish).

Journal articles

2. Dovhaň H, 'Tożsamość konstytucyjna w *acquis constitutionnel* Sądu Konstytucyjnego Republiki Włoskiej: sprawa Taricco' [2018] 7(154) Europejski Przegląd Sądowy 11 (in Polish).
3. Dovhan H, 'Mezhi dii pryntsyphu verkhovensta prava ES shchodo konstytutsii: *acquis constitutionnel* Konstytutsyjnogo Trybunalu Polshchi' ['Limits to the Principle of Primacy of EU Law over the Constitution: *Acquis Constitutionnel* of Constitutional Tribunal of Poland'] (2017) 138 Problems of Legality 202. DOI 10.21564/2414-990x.138.108326 (in Ukrainian).

²⁴ Case C-399/09, Marie Landtová v Česká správa sociálního zabezpečení. Judgment of the European Court of Justice of 22 June 2011 <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62009CJ0399>> (accessed: 11.08.2019).

Halyna Dovhan

THE DOCTRINE OF PRIMACY OF EUROPEAN UNION LAW:
NATIONAL DIMENSION (POSITION OF CONSTITUTIONAL COURTS
OF PARTICULAR EU MEMBER STATES)

ABSTRACT. Currently, there is no uniform perception of the doctrine of primacy of European Union (EU) law in the Member States. In practice, coexistence of the EU legal system and a national legal system entails numerous legal conflicts. Among other things, this concerns the correlation between different legal acts of the EU and national legislation.

While the European Court of Justice consistently develops the doctrine of primacy of EU law, constitutional and supreme courts of many EU Member States uphold the primacy of the Constitution in the national legal order. This paves the way to a potential conflict between the European Court of Justice and constitutional courts.

The aim of the article is to analyze the positions of particular constitutional courts of the EU Member States regarding the perception of the doctrine of primacy of EU law at the national level. The main provisions of decisions passed by some constitutional courts are given in the author's translation from English and Polish.

The European Court of Justice adheres to the monistic concept of the correlation between EU law and law of EU Member States. The European Court of Justice's position is unequivocal: absolute precedence of EU law over all and any national norms, without exception, with a view to ensuring the unity and efficiency of EU law. This approach has even entailed the need to amend some constitutions of EU Member States.

In an effort to ensure the primacy of the Constitution in the national legal order, increasingly more constitutional courts are setting the limits of EU law application. Thus, they demonstrate that, in the national dimension, the doctrine of primacy of EU law is limited: EU law does not take precedence over all sources of national law. Most constitutional courts include the following into the limits of EU law application in the national legal order: human rights, EU competence (ultra vires review) and the State's constitutional identity.

The group of national courts consistently adhering to the position about the limited scope of the primacy of EU law is headed by the Federal Constitutional Court of the Federal Republic of Germany, which is the biggest opponent of the European Court of Justice as regards the interpretation of the doctrine of primacy of EU law .

Most constitutional courts, unlike the European Court of Justice, see the basis for the doctrine of primacy of EU law in the provisions of national constitutions, which permit to delegate a portion of authority granted to governmental bodies to the supranational level, rather than in the provisions of the EU founding treaties.

KEYWORDS: primacy of European Union law; constitutional identity; European Court of Justice; primacy of the Constitution; Constitutional Tribunal of the Republic of Poland.